

Přeshraniční region Krušnohoří již rok na seznamu UNESCO

Je tomu již více než rok, co byla krušnohorská hornická krajina zařazena na seznam UNESCO. Tímto zápisem došlo k potvrzení kulturních a historických hodnot spojených s hornictvím, zároveň však započala nová etapa, která přináší mnohé výzvy a očekávání. Co dobrého či špatného může zápis přinést a jaká jsou očekávání místních obyvatel a institucí?

Úvod

Na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO (dále jen seznam UNESCO) se v červenci roku 2019 proboujaly hned dvě české památky: Krajina pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladrubech nad Labem a Hornická krajina Krušnohoří/Erzgebirge. Druhá jmenovaná je první českou přeshraniční památkou. O zařazení dvou nových památek bylo rozhodnuto na zasedání výboru pro světové dědictví UNESCO v Baku. Do té doby byla posledním českým přírůstkem na seznamu Židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa v Třebíči, které se na seznam dostaly v roce 2003 (Holeček a kol. 2011). Zápis vyvolal nadšení v obou zmíněných lokalitách, které jsou výjimečné především svojí specifickou kulturní krajinou. Avšak samotným zápisem proces správy a ochrany dědictví nekončí. Národní hřebčín Kladruhy nad Labem musí do prosince 2020 splnit několik podmínek, které mu výbor pro světové dědictví UNESCO uložil. Aby zápis hřebčínu zůstal, musí rozšířit ochranné pásmo, zajistit památkovou ochranu kladrubskému náhonu a připravit nový rozvojový plán. Zápis Hornické krajiny Krušnohoří/Erzgebirge žádné podmínky neobsahuje, i zde je ale prostor pro rozvoj a přípravu infrastruktury pro návštěvníky.

Cesta, která nekončí

Zápisem Krušnohoří/Erzgebirge na seznam UNESCO byly završeny dlouholeté snahy o mezinárodní uznání kulturních hodnot tohoto přeshraničního regionu, konkrétně dokladů o těžbě a zpracování rud, které zde má téměř 850letou tradici. Myšlenka nominace vzešla ze saské strany

již koncem 90. let 20. století, k čemuž se zhruba o 10 let později přidala i česká strana. Česká část oblasti byla zapsána na indikativní seznam České republiky v roce 2012 a o rok později byla organizaci UNESCO předložena společná česko-německá nominace. Nominační dokumentace byla podepsána v roce 2014 a již v roce 2016 se mělo o zápisu poprvé rozhodovat. Obě strany se však z důvodu připomínek hodnotících komisařů rozhodly žádost stáhnout k doplnění. Hlavním problémem byl odlišný přístup, kdy česká strana nominovala celé oblasti, ale saská strana jen jednotlivé památky (původně žádost obsahovala 85 položek a z toho 79 bylo saských). Opětovně byla žádost podána v roce 2017, kdy již obsahovala 22 položek (komponent) reprezentujících hornické hodnoty regionu (17 částí se nachází v Německu a 5 v Česku). V případě těchto komponent se většinou jedná o krajinné komplexy, jako je například Hornická kulturní krajina Jáchymov nebo Montánní krajina Schneeberg, ale v některých případech jsou to pouze jednotlivé prvky. Příkladem může být Rudá věž smrti na české straně či důl Weißer Hirsch v Sasku (blíže viz Karel, Kratochvílová 2013; Hloušek 2016; Jelen, Kučera 2017).

Po definitivním potvrzení zápisu hornické krajiny v roce 2019 byla na obou stranách hranice znát úleva z úspěšně zakončeného celého procesu nominace. Tato úleva však netrvala dlouho. Všichni zainteresovaní aktéři, jak z řad veřejného, soukromého, tak i neziskového sektoru, před sebou mají spoustu práce. Jak uvádí Howard (2003), dědictví není možné vnímat pouze staticky, ale jako stále se vyvíjející a velmi dynamický sociokulturní proces. Zápisem na seznam UNESCO došlo

Jakub Jelen

Jana Karásková

Univerzita Karlova,
Přírodovědecká fakulta,
katedra sociální geografie
a regionálního rozvoje;
jakub.jelen@natur.cuni.cz

Poděkování

Příspěvek vznikl v rámci projektu DG18P02OVV008 „Dědictví zaniklých krajin: identifikace, rekonstrukce a zpřístupnění“ (www.zaniklekrajiny.cz), který je podpořen v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity Ministerstva kultury (NAKI II.).

Obr. 1 Sejpy, nebo také kopečky hlušiny, jsou dokladem rýžování cínu v nejvyšších oblastech Krušných hor. To probíhalo v období od 16. až do 18. století. Sejpy mají typickou vegetaci, jako jsou např. porosty vřesu či brusinky. Foto: Montan-region.cz.

k pozvednutí významu daného statku na řádově vyšší, resp. tedy na nejvyšší možnou úroveň mezinárodní ochrany. Zápisem došlo k otevření nové kapitoly, která se bude týkat především managementu a rozvoje oblasti. Ten musí být připravený na zvýšený zájem turistů o zdejší památky a také na zvýšenou potřebu ochrany těchto památek.

Co může zápis na seznam UNESCO lokalitě přinést?

Dle VanBlarcoma a Kayahana (2011) lze památky či lokality rozdělit do čtyř kategorií podle motivace k zápisu na seznam UNESCO:

1. zápis na seznam jako odměna (není tedy primárně používán ke zlepšení socioekonomické situace oblasti);
2. označení stavu nouze, kdy má zápis upozornit na špatný stav památky (v tomto případě je cílem snaha o zachování dědictví);
3. důraz na značku (kdy je dědictví především nástrojem marketingu);
4. katalyzátor pro rozvoj hospodářství a tvorbu socioekonomických přínosů.

I když byl seznam UNESCO původně vytvořen k identifikaci a ochraně míst s vynikající univerzální přírodní či kulturní hodnotou, dnes je velmi často využíván jako marketingový nástroj pro propagaci daného místa z hlediska nejen mezinárodního cestovního ruchu. Titul památky UNESCO je velmi prestižní a lze jej využít k propagaci oblasti, jelikož mnoho turistů tyto památky cíleně vyhledává. Takovýto druh turistiky se

v angličtině označuje jako *heritage tourism* (Moy, Phongpanichanan 2014).

Cestovní ruch se většinou mění v průběhu roku. Označení památky UNESCO pomáhá destinacím sezónnost redukovat, přilákat širší spektrum návštěvníků, prodloužit dobu jejich návštěvy a nabídnout jim větší množství aktivit. Pro nalákání nových návštěvníků je však zásadní role kvalitního marketingu, plánování a správy dané lokality. Klíčový je také přístup místních obyvatel, podnikatelů a vlastníků nemovitostí. Existují dva faktory určující socioekonomický vliv zápisu na seznam UNESCO, kterými jsou motivace a konkrétní akce. Je zajímavé, že až 80 % zapsaných míst nepracuje na zlepšení socioekonomického vlivu se zápisem dostatečně (VanBlarcom, Kayahan 2011). Dalším poznatkem je, že v případě světově známých památek, jako je např. Velká čínská zeď či pyramidy v Egyptě, má označení UNESCO menší vliv na příliv nových návštěvníků než v případě méně známých lokalit.

Se zápisem na seznam UNESCO a vyšší turistickou atraktivitou jsou však spojeny také náklady na údržbu památek, vyšší stupeň ochrany či další provozní záležitosti. Zvýšením návštěvnosti může docházet ke ztrátě autenticity či specifického *genia loci*, proto je velmi důležité brát zřetel i na ochranu a zachování památek. Velmi podstatná je komunikace mezi orgány památkové ochrany, zástupci místních institucí, veřejné správy a samosprávy, a především se zainteresovanými osobami ovlivněnými turismem, jako jsou místní rezidenti a podnikatelé.

Očekávání z české strany

V červnu roku 2020 probíhalo dotazníkové šetření mezi obyvateli a zástupci veřejných, soukromých i neziskových institucí v obcích na české straně Krušnohoří, které bylo zaměřeno na očekávání či obavy z budoucího vývoje po zápisu oblasti na seznam UNESCO. Toto šetření probíhalo téměř přesně rok od zápisu, respondenti tedy měli šanci zhodnotit uplynulý rok a případné změny či posuny. Je ovšem nutné konstatovat, že názory účastníků výzkumu mohly být ovlivněny pandemií covidu-19 a s ní spojenými epidemiologickými opatřeními.

Respondentům z řad veřejnosti i zástupců institucí byly pokládány stejné otázky. Nejprve měli zhodnotit pozitiva a negativa, která spatřují v zápise na seznam UNESCO. Velká část respondentů z obou skupin se shodla především na vidině rozvoje cestovního ruchu a s tím spojenými příležitostmi pro podnikatele. S nárůstem cestovního ruchu souvisí očekávání přílivu investic a financí. Za velký přínos byla označována také medializace a popularizace oblasti u široké veřejnosti, očekáván je i větší počet kulturních akcí pro místní obyvatele.

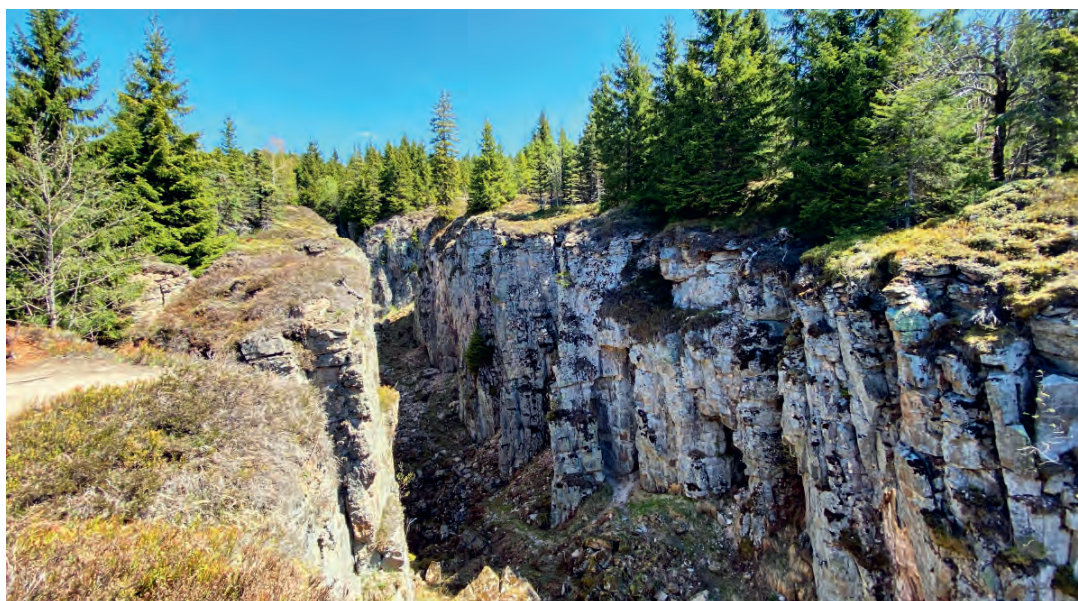
Z negativ byl nejčastěji uváděn nadměrný příliv turistů. Obavy panují z ničení krajiny či památek, zvýšené dopravní zátěže nebo hluku. Zároveň se objevuje názor, že když se zvýší návštěvnost, nebudou v dotčených městech stačit kapacity ubytování a služeb. Očekávaný rozsah nárůstu turismu se liší, přičemž převládá názor, že se nepůjde cestou „Český Krumlov“, ale pozvolným navyšováním. Z odpovědí vyplývá, že na jedné straně je v cestovním ruchu spatřován pozitivní efekt, na druhou stranu ale panují obavy z jeho

nezvládnutí. Místní obyvatelé pak dále často vyjadřují obavy z přísnější kontroly ze strany památkové péče, např. když budou chtít rekonstruovat své domy. Dále se pak shodují na tom, že si nejsou jisti, co pro ně zařazení na seznam UNESCO vlastně znamená a co obnáší.

Následovalo zhodnocení připravenosti samotných obcí na další vývoj, přičemž většina dotazovaných se shodla na tom, že obce připraveny nejsou. Jako nejčastější nedostatky byly zmiňovány nekvalitní dopravní infrastruktura, špatný stav historických budov, celkový vzhled měst a dále také chybějící infrastruktura pro turisty (např. parkoviště, stravovací či ubytovací kapacity, nedostatečné městské informační systémy). Respondenti vícekrát zmiňovali také absenci veřejných toalet. Situace se samozřejmě v každé obci liší. Jako nejméně připravené hodnotí respondenti město Jáchymov. Dále byla zmiňována obava z přístupu místních samospráv, kdy obyvatelé nevěří tomu, že by vedení obcí dokázala příležitost dostatečně využít. Panují obavy z korupce či obohacování určitých zájmových skupin a nezohledňování potřeb místních obyvatel. Někteří se dokonce domnívají, že nedostatky jsou takového rozsahu, že by v budoucnu mohlo dojít k vyškrcnutí oblasti ze seznamu. Nižší připravenost připouštějí i samotné instituce, přičemž největší pokroky byly učiněny ve veřejných institucích. Jejich zástupci uváděli tvorbu nových propagačních materiálů s logem UNESCO, plánované rozšíření kapacit či prohlídkových tras v expozicích.

Přeshraniční spolupráce

Česká i německá část Krušnohoří společně tvoří jeden komplex kulturního dědictví. Obě se vyvíjely

Obr. 2 Přírodní památka Vlčí jáma se nachází nedaleko Horní Blatné a vznikla odtěžením cínového pásma a pozdějším částečným zřícením stropů podzemních komor. Propadlina je přes 120 metrů dlouhá, 14 metrů široká a 20 metrů hluboká. Vzniklo zde specifické mikroklima, díky kterému se na dně jámy hromadí led a sníh, který neroztává ani v létě. Foto: Krušnohorci.cz.

Obr. 3 Hornická krajina v okolí vrchu Mědník dokumentuje různé způsoby dobývání měděných či železných rud po dobu více než 400 let. Kolem roku 1520 bylo na úpatí vrchu založeno horní město Měděnec a na svazích kopce se nachází více než 80 šachet a štol. Dominantou Mědníku je barokní kaple Neposkvrněného početí Panny Marie z roku 1674. Foto: Národní památkový ústav.

podobným způsobem a společensky i hospodářsky si vždy byly velmi blízko. Zápis na seznam UNESCO proběhl díky česko-německé iniciativě. Cílem výzkumu bylo tedy také zjistit, jak je tato spolupráce hodnocena a jak probíhá. Mnohdy bylo uváděno, že německá strana má o spolupráci velký zájem, ale z české strany zájem není tolik znát. Celkově je spolupráce hodnocena jako méně výrazná, ale na druhou stranu jsou vidět i konkrétní výsledky. V oblasti cestovního ruchu existují různé přeshraniční naučné stezky (např. 275 kilometrů dlouhá Stříbrná stezka vedoucí z německého Cvikova (Zwickau) do Drážďan, která částečně zasahuje také na území Česka). Dále je patrná spolupráce institucí v oblasti památkové péče. Významná je pak spolupráce obcí v rámci projektu Montanregion Krušné hory-Erzgebirge, přičemž tento společný projekt dokonce v roce 2013 získal cenu za přeshraniční spolupráci od sdružení Initiative Südwesachsen. Místní obyvatelé pak uvádějí, že z hlediska mezilidských vztahů a vzájemné výpomoci byla spolupráce v této oblasti vždy, i bez přítomnosti UNESCO, a bude fungovat i nadále.

Závěr

Hornický region Krušnohoří stojí na začátku další etapy. Úspěch žádosti o zařazení na seznam UNESCO by měl být nyní transformován do konkrétních projektů zaměřených na rozvoj turistické či dopravní infrastruktury, a to z hlediska ubytovacích či stravovacích kapacit, informačních středisek a dalších. I rok po zápisu na seznam UNESCO je znát jistá nejistota a váhání. Na jednu stranu jsou očekávána pozitiva spojená s přílivem finančních prostředků a turistů, na straně druhé pak panují obavy z neovladnutí celého procesu.

Je samozřejmé, že realizace všech projektů není možná ze dne na den, avšak velmi důležitá je zde komunikace místních samospráv a institucí s místními obyvateli. Využití značky UNESCO je pro oblast jedinečnou příležitostí. Špatně zvolená řešení mohou mít naopak negativní a dlouho-trvající následky.

Je tedy otázkou, jakým způsobem se oblast k budoucímu vývoji postaví. Lze jen doufat, že se zařadí po bok oněch 20 % zapsaných míst, která umějí s označením UNESCO pracovat a naplno jej využívat. Světová pandemie covidu-19 a s ní spojená opatření by mohla příliv turistů zpomalit a poskytnout tak pro rozvoj více času. Bude však záležet pouze na místních institucích a samosprávách, zda tento čas a příležitost využijí efektivně.

Literatura a zdroje dat

- HLOUŠEK, J. (2016): Jáchymov-Joachimsthal I. a II. díl. Kateřina Hloušková, Jáchymov.
- HOLEČEK, M. (2011): Skvosty Evropy. Ottovo nakladatelství, Praha.
- HOWARD, P. (2003): Heritage: Management, interpretation, identity. Continuum, London.
- JELÉN, J., KUČERA, Z. (2017): Dědictví (nejen uranové) těžby na Jáchymovsku. Geografické rozhledy 26(3), 28–30.
- KAREL, T., KRATOCHVÍLOVÁ, A. (eds.) (2013): Proměny montánní krajiny. Historické sídelní a montánní struktury Krušnohoří. Národní památkový ústav, Loket.
- MOY, L. Y. Y., PHONGPANICHANAN, C. (2014): Does the status of a UNESCO World Heritage City make a destination more attractive to Mainland Chinese tourists? A preliminary study of Melaka. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 280–289.
- VANBLARCOM, B. L., KAYAHAN, C. (2011): Assessing the economic impact of a UNESCO World Heritage designation. *Journal of Heritage Tourism*, 6(2), 143–164.

Abstract

The Ore Mountains cross-border region – already a year on the UNESCO list. The Ore Mountains mining landscape has been inscribed on the UNESCO World Heritage List for more than a year. This entry means entering a new stage of management and protection of the heritage. It can bring, for example, an increase in tourism for the region, but it is in the hands of the local actors (public, private and non-profit) to deal with this brand and to choose the way to use it.

Polární oblasti

Minulost a budoucnost polárních oblastí

Znázorňování ledu a věčného sněhu na mapách

Komu patří Arktida?

2

Tento soubor (článek) je vlastnictvím časopisu Geografické rozhledy a podléhá právní ochraně. ■ Vydavatel i nakladatel časopisu si vyhrazují právo článek zveřejňovat na webových stránkách a sociálních sítích časopisu za účelem propagace časopisu. ■ Dílo není určeno ke komerčnímu využití. Smí se šířit, pokud jsou korektně uvedeny údaje o autorovi, článku a jako zdroj citován časopis Geografické rozhledy.